

TÜRK ALFABELERİ: Henedesî kufî yazı örneği
(kelime-i tevhid)

Buna benzer bir durum kendini Anadolu dışında da göstermiştir. Eski imlâ geleneklerinin etkisiyle Doğu Türkçesini konuşan Türkler, Arap alfabesini, ünlüleri çok kullanan bir imlâ ile yazmışlardır.

Karamanlî alfabesi: Özellikle Anadolu'da yaşayan Ortodoks Türklerin metinlerinde gördüğümüz Karamanlî alfabesi, Türkçeye uyarlanmış Yunan alfabesidir. Bu alfabe, özellikle eski Anadolu Türkçesinin ses bilgisi konusundaki bilgilerimizin oluşmasında etkili olmaktadır.

Ermeni alfabesi: XIV-XV. yüzyıllarda Karadeniz'in kuzeyinde Kıpçak Türkleri arasında yaygın olan bu alfabe günümüze kadar Türkçe konuşan Ermeniler tarafından kullanılmıştır. 38 harften oluşan alfabe Türkçenin yapısına uydurulmuş bir Ermeni alfabesidir.

Slav alfabesi: XVII-XVIII. yüzyıllardan başlayarak Rusya'daki kimi Hristiyan (Yakut, Çuvaş) Türkler arasında kullanılmıştır. 1939-1940'tan sonra Sovyetler Birliği'nde yaşayan Türkler tarafından resmî olarak kabul edilen yazı sistemleri arasında birçok farklar vardır. Sovyetler Birliği'nde kullanılan alfabeler K. M. Musaev'in *Alfaviti yazıkov narodov SSSR* (Moskova 1965) adlı çalışmasında söz konusu edilmiştir. Bu ülkede konuşulan Türk diyalektleri için meydana getirilen yazı sistemlerinin geliştirilmesi ile ilgili sorunlar *Voprosi soverşenstvovaniya alfavitov tyurkskih yazıkov* (Moskova 1972) adlı kitapta incelenmiştir.

Latin alfabesi: Bu alfabenin bildiğimiz kadariyla ilk kullanılışı XIII. yüzyılda İtalyan ve Alman rahiplerince olmuştur. Karadeniz'in kuzeyindeki Kumanların arasında Hristiyanlığı yaymak üzere giden bu rahipler, Kumanca ile Hristiyanlık ilâhileri, Kumanca bilmeceleri, Kumanca - İtalyanca, Kumanca - Almanca sözlükten oluşan *Codex Cumanicus* (Kumanca derlemeler) adlı kitabı Türk dilinin yapısına uydurulmuş bir Latin alfabesi ile yazdılar. Daha sonraki yüzyıllarda batıda yazılmış, özellikle Türkçe öğreten kitaplarda, Türkçe birtakım metinlerin de Latin alfabesi ile verildiğini görmekteyiz.

Bu alfabe 1926'dan sonra Sovyetler Birliği'ndeki Türkler arasında, birtakım Slav harflerinin de eklenmesiyle 1939-1940'a kadar resmî alfabe olarak kullanıldı.

Ancak, bu alfabenin resmî alfabe olarak düzenli kullanılışını Türkiye Cumhuriyeti'nde görmekteyiz. 1923'te Cumhuriyetin kurulmasıyla "muasır medeniyet seviyesine" ulaştırılmasına çalışılan Türk milletinin eğitim seviyesini yükseltebilmek için bir yandan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile okullar belli bir düzene sokulurken diğer yandan da Türk dili ve yeni Türk alfabesi konusunda Türkçenin yapısına uygun olmayan Arap alfabesinden kurtulması için çalışmalara başlandı. Falih Rif-

kı Atay, Fazıl Ahmet Aykaç, Ruşen Eşref Ünaydın, Ragıp Hulusi Özdem, Ahmet Cevat Emre, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Mehmet Emin Erişirgil, İbrahim Granday ve İhsan Sungu'dan oluşan bir komisyon, Bakanlar Kurulunun 23 Mayıs 1928 tarihli toplantısında alınan karar uyarınca kurulmuş ve 26 Haziran 1928'de Milli Eğitim Bakanlığı'nda toplanarak alfabe ve gramer komisyonu adı altında iki grup halinde çalışmalara başlamıştır. Komisyonun hazırladığı raporda Latin alfabesinin kullanılması önerilmiştir.

Alfabe değişikliği, 9 Ağustos 1928 Perşembe akşamı Atatürk'ün Sarayburnu'ndaki nutku ile açıklanmıştır. 1 Kasım 1928 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi, 11 maddelik Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun'u kabul etmiş ve 3 Kasım 1928 günlü "Resmî Gazete"de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanun 1930'a kadar Latin alfabesine dayanan harflerin bütünüyle kullanılmasını öngörmüş, bu tarihten sonra Arap alfabesi resmen kaldırılmıştır. Böylece yıllardan beri sürmekte olan Arap alfabesi - Latin alfabesi tartışmasına da son verilmiştir.

Latin alfabesi esasına dayanan 29 harfli yeni Türk alfabesi, dilin gereği olarak ğ, ç, ı, ö, ü, ş gibi yeni işaretlerle takviye edilirken Türkçe kelimelerde kullanılmasına gerek olmayan q, x, w gibi harflerin çıkarılmasıyla oluşmuştur.

Yukarıda sıraladığımız Türk alfabeleri dışında son derece az olarak Çin, Tibet, Pags-pa ve Hint alfabesiyle yazılmış metinler de vardır. (K. Erimer)

TÜRK BASINI: Batı Avrupa'da ortaya çıkıp gelişen basın, Türkiye'de önceleri yabancı dilde yayınlanan gazeteler, sonra da hükümetin resmî yayın organı olarak çıkardığı bir gazeteyle doğup gelişti. Bu özellik, basının, Türkiye'de haberleşmenin tabii gelişimi içinde ortaya çıkmadığını göstermektedir. Her ne kadar toplumun ihtiyaçlarından doğmuşsa da gazeteler, Tanzimat döneminde yayınlanmaya başladıktan sonra önemleri giderek artan haberleşme aracı oldular.

Yayınlanan ilk gazete, İstanbul'daki Fransız Büyükelçiliği tarafından çıkarılan "Bulletin de Nouvelles" (1795)'dir. Büyük Fransız İhtilâli'nden sonra Fransa Cumhuriyeti'nin meseleleri hakkında bilgi vermek için çıkarılmıştır. Bu gazete on beş günde bir, 6-8 sayfa olarak yayınlanıyor ve İstanbul'daki Fransızlarla büyük devletlerin diplomatlarına dağıtılıyordu. Bu ilk gazeteyi yine Fransız Büyükelçiliğinde yayınlanan "Gazette française de Constantinople" (1796) izledi. İki yıl boyunca düzenli olarak 4 sayfa halinde yayınlanan bu gazete Fransa'nın Mısır'ı işgali sırasında İstanbul'daki Fransız Büyükelçiliğinin mensupları hapsedilince yayını kesti.

Bu ilk gazeteleri İzmir'de yayınlanan başka Fransızca gazeteler izledi: "Smyrnen" (1824), "Spectateur Oriental" (1825), "Courrier de Smyrne" (1828). Bu gazeteler genel olarak Türkiye'de yerleşmiş Avrupalı, özellikle Fransız tüccarların çıkarlarına savunma aracı oldular. Bu çıkarlar Osmanlı İmparatorluğu'nun çıkarlarıyla bağdaştığı ölçüde de Türk yanlısı gibi göründüler. Nitekim İzmir'de Fransız gazetelerin yayınlanmasında çalışan Alexandre Blacque, 1830'da "Courrier de Smyrne"den ayrılınca II. Mahmud'un isteği üzerine İstanbul'a geldi ve "Le Moniteur Ottoman"ın yayınlanmasına yardım etti (1831).

Bu ilk gazetelerden sonra yayınlanan Fransızca birçok gazete vardır. Ankara, Trabzon ve Aydın'ın yanı sıra çoğunlukla İstanbul ve İzmir'de yayınlanan bu gazetelerin sayısı 100 dolayındadır: "Le Journal de Smyrne" (1834), "L'Impartial de Smyrne" (1841), "Le Journal de Constantinople" (1843), "Le Courrier de Constantinople" (1845), "The Levant Herald and Eastern Express" (1856), "Le Courrier d'Orient" (1861), "La Turquie" (1866), "Le Phare du Bosphore" (1865), "The Levant Times and Shipping Gazette" (1868), "Stamboul" sonra "İstanbul" (1875), "L'Orient" (1894), "La Turquie" (1905), "Lloyd Ottoman" (1908), "Le Journal d'Orient" (1917), "La Gazette" (1917).

Türkiye'deki yabancı çıkarları devam ettiği sürece gazetelerin yayını da sürdü. XIX. yüzyılda ve XX. yüzyılın başlarında en geçerli yabancı dil Fransızca olduğu için gazeteler hangi ülke vatandaşı tarafından yayınlanırsa yayınlanırsa Fransızca, bazen Fransızca - Almanca, Fransızca - İngilizce olarak çıktılar. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında bazı Türk gazeteleri de Fransızca yayın yaptılar: "L'Akham" (1924), "La République" (1924), "Le Milliyet" (1926).

Türk basınının ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülecek yabancı dilledeki basının yanı sıra Mısır'da Mehmed Ali Paşa yönetimi sırasında yayınlanan "Vaka-i Mısıriyya" (1828) bir kenara bırakılırsa, "Takvim-i Vekayi" (1831) Türkçe basının gelişmesinde atılan ilk adımdır. Yayımlı haftalık olarak düşünülen bu gazete, düzenli olarak çıkartılamadı. Fransız "Le Moniteur Ottoman"ın Arap, Fars, Rum, Ermeni ve Bulgar dillerinde de yayınlandığı bilinmektedir. Ancak bu yayınlar da düzenli olarak yürütülemedi. "Takvim-i Vekayi" II. Abdülhamid yönetimi sırasında dizgi yanlışları yüzünden 1879-1891 ve 1892-1908 yılları arasında kapalı kaldı. II. Meşrutiyet'in ilânıyla yeniden çıkmaya başlayan gazete, İstanbul hükümetinin ortadan kalktığı 4 kasım 1922'den sonra Büyük Millet Meclisi hükümeti tarafından "Resmî Ceride" adıyla çıkarıldı. 763. sayıdan sonra "Resmî Gazete" adını aldı.

Bu ilk gazeteyi William Churchill adında bir İngilizin özel izinle Türkçe olarak çıkardığı "Ceride-i Havadis" (1840) izledi. Düzensiz biçimde yayınlanan, Osmanlı hükümetinin yardımlarıyla yaşayan bu gazete, Kırım Savaşı sırasında savaş haberlerini veren "Ruzname"yi yayınladı. 1864'te "Ruzname-i Ceride-i Havadis" adını aldı.

1860'tan sonra basın hayatında canlılık görülür. "Tercüman-ı Ahval" (1860), "Tasvir-i Efkâr" (1862), "Muhbir" (1866) yayınlandı. Âgâh Efendi'nin "Tercüman-ı Ahval"ı ilk özel gazete olarak da nitelenir. Önce haftada iki, 1861'den itibaren üç, sonra dört-beş kere yayınlanan bu gazete, iç ve dış haberleri herkesin anlayabileceği biçimde vermeyi amaçlıyordu. 1866 tarihine kadar yayınlanan gazetede bir süre çalışan Şinasi, sonra "Tasvir-i Efkâr"ı yayınladı. Haftada iki kere çıkan bu gazete, Şinasi'nin Paris'e kaçmasından sonra (1865), önce Namık Kemal, sonra Recaizade M. Ekrem tarafından yayınlandı. Filip Efendi'nin sahibi olduğu, Ali Suavi'nin yönettiği "Muhbir" haftada beş gün yayınlandı. Hükümete yönelttiği eleştiriler yüzünden zaman zaman kapatıldı. Ali Suavi yurt dışına kaçınca yayını sona erdi (1867).

Dergi yayıncılığı da gazetelere paralel olarak gelişti. Meslekî aylık bir dergi olan, Türkçe-Fransızca çıkarılan "Vekayi-i Tıbbiye" (1850)'nin yanı sıra Münif Efendi'nin Cemiyet-i İlimiye-i Osmaniye'nin organı olarak çıkardığı

"Mecmua-i Fünun" (1862) müspet bilimleri yaymaya çalışan önemli bir dergi oldu. Bunu, ilk askerî yayın organı olan Ahmed Midhat Efendi'nin çıkardığı "Ceride-i Askeriye" (1863) ve Hasan Fehmi Paşa'nın yayınladığı ilk ticarî dergi, "Takvim-i Ticaret" (1865) izledi.

Basın hayatındaki gelişme, olayların sınırlı da olsa tartışılması, bu arada hükümetin de eleştirilmesi basına karşı tedbirlerin alınmasına yol açtı. *Matbaa nizamnamesi* (1857)'nin kitap ve broşürlerin sansürünü getirmesi yanı sıra *Matbuat nizamnamesi* 1864'te çıkarıldı. Gazete çıkarmayı izne bağlayan ve çok sayıda yasaklama hükmünü öngören bu düzenleme, II. Meşrutiyet'e kadar yürürlükte kaldı. Basının eleştirilerini yakından denetleyebilmek için hükümet, 1867'de yeni bir *kararname* çıkarttı. Bu kararname, *Matbuat nizamnamesi* dışında gazete kapatma yetkisini hükümete tanıdı.

Basının gelişmesi, basına karşı hükümetin aldığı tedbirlerin artması, Tanzimat döneminde görüş ayrılıklarının gazeteler aracılığıyla yayılmasının bir sonucudur. Tanzimat döneminin ilk muhalefet hareketi olarak bilinen, 1865'ten itibaren gelişen Yeni Osmanlılar hareketi, basının canlanmasında önemli rol oynadı. Basına uygulanan sert tedbirler Yeni Osmanlılar mensuplarına da sürgün veya hapis olarak yöneltilince yurt dışına kaçış başladı. Mısırlı Prens Mustafa Fazıl Paşa'nın maddî desteği ile teşkilatlanma ve yayın faaliyetleri konusunda çalışmalar başladı. Bu çabalar önce Fransa'da gösterildiyse de, Sultan Abdülaziz'in bu ülkeyi ziyareti dolayısıyla Yeni Osmanlılar sınır dışı edilince İngiltere, merkez durumuna geldi. Yurt dışında çıkarılan ilk gazete Londra'da yayınlanan "Muhbir" (1867)'dir. Ali Suavi'nin çıkardığı bu gazete aralıklı olarak İngilizce ve Fransızca ek ve özet de verdi. 1868'e kadar 50 sayı yayınlandı. Görüş ayrılıkları yüzünden yayınlanan "Hürriyet" de Londra'da çıkarıldı (1868), 88. sayıdan sonra Cenevre'ye taşındı.

Yeni Osmanlılar arasındaki ayrılıklar ve Mustafa Fazıl Paşa'nın 1867 sonunda sarayla uzlaşarak İstanbul'a dönmesi, yurt dışında yayınlanan gazeteler için de zorluklar yarattı. Paris'te Reşad, Nuri ve Mehmed beylerin yayınladığı "İttihat" (1869), radikal eğilimli Mehmed Beyin Cenevre'de çıkardığı "İnkılâp" (1870), Ali Suavi'nin Paris'te yayınladığı "Ulûm" (1869) dergisi, Lyon'da çıkardığı "Muvakkaten" (1871) son çabalar oldu. Yeni Osmanlılar İstanbul'a döndüler.

Yurt dışındaki bu yayın çalışmalarının yanı sıra 1868-1872 yıllarında "Terakki", "Basiret", "İbret", "Hadika" gibi önemli gazeteler yayınlandı. "Terakki" (1868), kadınlar için ilk kez haftalık ilâve verdi. "Mümeyyiz" çocuklar için ilâve yayınladı (1869). Ahmed Midhat Efendi'nin yayınladığı "İbret", Namık Kemal yönetiminde (1872) sadrazam Mahmud Nedim Paşa'ya yönelttiği eleştiriler yüzünden kapatıldı, Namık Kemal sürgündü. Sürgün sonrası yeniden çıkarıldıysa da 1873'te Namık Kemal'in *Vatan yahut Silistre*'sinin yattığı heyecan ve olaylar yüzünden yeniden kapatıldı.

I. Meşrutiyet öncesinde önemli mizah yayınları da yapıldı. Bunlar arasında "Diyojen", "Hayal" ve "Çingiraklı tatar" sayılabilir. Kısa ömürlü başka yayınlar da oldu: "Kamer", "Kahkaha", "Şark", "Medeniyet", "Ceveze", "İttihat", "Sadakat", "Vakit", "Sabah", "Müsavat", "İstikbal".

I. Meşrutiyet'in ilânı (1876) basın için umut kaynağı oldu. Keyfi yönetimin son bulması beklendi. Anayasa'nın, basın "kanun dairesinde serbesttir" (madde 12) hükmünün gereği olarak 1877'de hazırlanan, Mebusan ve Ayan Meclislerinde görüşülerek kabul edilen basın kanunu, II. Abdül-

hamid tarafından yürürlüğe konmayınca beklentiler boşa çıktı. II. Abdülhamid'in 1908'e kadar süren yönetimi basın için zor oldu. Basın genel olarak kontrol altında tutuldu, paraca desteklendi ve sansür edildi. Basın üzerindeki kontrol, matbaalar (1888) ve kitapçılar (1894) üzerinde de kurulunca bütün yayın hayatı denetim altına alınmış oldu. Bu kontrole yurt dışından gelen gazete ve kitaplar da dahildi.

Bu dönemde yayınlanan başlıca gazeteler arasında Ahmed Midhat Efendi'nin "Tercüman-ı Hakikat" (1878)'i, Mihran Efendi'nin "Sabah" (1876)'ı ve Ahmed Cevdet'in "İkdam" (1894)'i belirtilebilir. Yayınlandıkları dönem itibarıyla pek talihli olmasalar bile, bu gazeteler basın hayatının gelişiminde önemli rol oynadılar. Birçok gazeteci bu gazetelerde yetişti: Ahmed İhsan (Tokgöz), Hüseyin Cahid (Yalçın), Ahmed Emin (Yalman), Enis Tahsin (Til), Adnan (Adıvar), Ali Kemal, Faliş Rifki (Atay).

II. Abdülhamid döneminde kapatılma tehlikesi daha az olan dergi yayıncılığı büyük bir canlılık kazanmıştır: "Mecmua-i Ebuzziya" (1879), "Maarif" (1890), "Resimli Gazete" (1891), "Servet-i Fünun" (1891), "Hazine-i Fünun" (1892), "Malûmat" (1893), "Musavver Malûmat" (1895), "İrtika" (1899). Bu dergilerin içinde Ahmed İhsan'ın kurduğu "Servet-i Fünun", genç edebiyatçıları etrafında toplamış, edebî hareket yaratması ile en dikkat çekenidir.

II. Abdülhamid yönetiminin 1877 başlarından itibaren Yeni Osmanlıları sürgüne göndermesi, Anayasayı yürürlükten kaldırması, muhalefet ve yayın faaliyetlerinin yeniden yurt dışına kaymasına yol açtı. Ali Şekati 1879-1895 arasında Napoli, Cenevre ve Londra'da "İstikbal"i, 1895'ten itibaren "Hayal"i çıkardı. Hakkı Bey'in Paris'te yayınladığı "Teessüf" (1880), "Gencine-i Hayal" (1881), "Cüret" (1898), Halil Ganem'in Paris'te çıkardığı "Hilâl" (1893) belirtilmesi gereken yayınlar arasındadır. Jön Türk basını olarak bilinen ve yurt dışında yayınlanan gazeteler içinde Ahmed Rıza'nın "Meşveret" (1895) -Fransızca eki "Mechveret" (1895)-, Murad Bey'in "Mizan" (1896), Abdullah Cevdet, İshak Sukûtî ve Tunalı Hilmi'nin "Osmanlı" (1897), Sami Paşazade Sezai'nin "Şura-yı Ümmet" (1902), Prens Sabahattin'in "Terakki" (1906) gazeteleri en önemlileri olarak sayılabilir. Bunların yanı sıra Jön Türklerin Kahire, Paris, Londra, Cenevre gibi şehirlerde sürdürdükleri yayın faaliyetleri sırasında çıkardıkları gazete sayısı 100'e yakındır: "Kanun-i Esasî" (1896), "Kokonoz" (1896), "İncilli Çavuş" (1897), "Dolap" (1900), "Emel" (1900), "Vatan" (1901), "Abdülhamid" (1901), "Hayal" (1901), "Anadolu" (1902), "Zuhuri" (1906), "Doğru Söz" (1906), "Balkan" (1907), "Yeni Fikir" (1907), "Ahali" (1907). Bu yayınlar II. Meşrutiyet'in ilânıyla son buldu.

II. Meşrutiyet basın hayatına canlılık getirdi. 24 temmuz 1908 gününden itibaren sansür fiilen ortadan kalktı (Bu tarih bugün de basın bayramı olarak kutlanır). Gazete sayısında büyük artışlar oldu. 200'ü aşan yeni gazete, yayınlanma izni aldı. 1908-1909 yıllarında yayınlanan gazete ve dergi sayısı 353'ü buldu. Bu sayı sonraki yıllarda azaldı: 1910'da 130'a, 1911'de 124'e, 1914'te 70'e indi.

1908 sonrası basında siyasî mücadele yoğunluk kazandı. Önceki dönemlerde ülke dışında yayın yapmak zorunda kalanlar ve yönetimin başka muhalifleri gazetelerini İstanbul'da çıkardılar. II. Meşrutiyet döneminin güçlü kuruluşu İttihad ve Terakki Cemiyeti basında destekçi ve muhaliflerini buldu. Hüseyin Cahid'in "Tanin" (1908)'i ve "Şura-yı Üm-

met" (1908) bu cemiyeti desteklediler. Murad Bey'in "Mizan", Mevlânâzade Rifat'ın yönettiği ve Fedakâran-ı Millet Derneği'nin organı "Hukuk-i Umumiye", "Serbesti", "Sada-yı Millet", Ahrar Fırkası'nın organı "Osmanlı", Derviş Vahdeti'nin "Volkan" gazeteleri, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin karşısında yer aldılar.

II. Meşrutiyet siyasî mücadeleleri sürdüren gazetelerin yanı sıra fikir ve sanat dergilerinin de önemli olduğu bir dönemdir: "Resimli Kitap" (1908), "Kalem" (1908), "Şehbal" (1909), "Cem" (1910), "Genç Kalemler" (1911), "Türk Derneği" (1911), "Rübab" (1912), "Türk Yurdu" (1912), "Halka Doğru" (1913), "Bilgi" (1913), "Millî Tettebblur Mecmuası" (1915), "Nedim" (1918), "Diken" (1918), "Büyük Mecmua" (1919).

1864 *Matbuat Nizamnamesi*, Meşrutiyet'in basın kanunu ile yürürlükten kalktı (1909). Bu kanun gazete yayımlamak için bildirim verme esasını getirdi. Cumhuriyet dönemine kadar birçok kere değiştirilen bu kanunun, 1908 sonrası iç ve dış güçlükler yüzünden tam olarak uygulanabildiği söylenemez. 31 mart olayı (1909) ertesinde başlayan askeri sansür 1912'ye kadar devam etti. Kısa bir süre iktidardan uzaklaşan İttihad ve Terakki Cemiyeti, askeri darbeyle yeniden yönetime gelince (ocak 1913) sansür devam etti. Muhalefet gazeteleri için yayın hayatı zor oldu. Buna rağmen gazete yayını devam etti: "Selâmet-i Umumiye" (1910), "Teminat" (1912), Ali Kemal'in "Peyam" (1913), I. Dünya Savaşından sonra Mihran Efendi'nin "Sabah"ı ile birleşerek çıkan "Peyam-ı Sabah".

I. Dünya Savaşı sonrası başta için zorlukların devam ettiği dönemdir. İstanbul'da yayını sürdürülen "Alemdar", "Akşam", "İleri", "Yeni Gün", "Vakit", "İstanbul", "İstikbal", "Âti", "İleri", "Ümit", "Tarik" yanı sıra Anadolu'da da Millî Mücadele'nin gelişimine paralel olarak gazeteler yayımlandı. Sivas Kongresi organı olarak "İrade-i Milliye" (1919), Mustafa Kemal'in gelişinden sonra Ankara'da çıkan "Hâkimiyet-i Milliye" (1919), Yunus Nadi'nin Ankara'da yayınladığı "Anadolu'da Yeni Gün" (1920) ile birlikte Millî Mücadele boyunca Anadolu'da 100'e yakın gazete ve 70-80 kadar dergi yayımlandı: "Yeni Adana" (1918), "İstikbal" (Trabzon, 1918), "Öğüt" (Afyon, Konya, 1918), "Doğru Söz" (Balıkesir, 1919), "Açık Söz" (Kastamonu, 1919), "Ahali" (Samsun, 1919), "Emel" (Amasya, 1920), "İntibah" (Bursa, 1921), "Küçük Mecmua" (Diyarbakır, 1922).

Millî Mücadele'nin başarıya ulaşmasından sonra, 1924 Teşkilât-ı Esasiye Kanunu "Matbuat, kanun dairesinde serbesttir ve neşredilmeden evvel teftiş, muayeneye tâbi değildir" (77. madde) hükmünü getirdi. Bu yönde düzenleyici bir kanun hemen çıkartılamadı. 1925'te kabul edilen ve 1929'a kadar yürürlükte kalan Tahrir-i Sükûn Kanunu, gericilik, ayaklanma ve her türlü düzen bozucu yayını yasaklama hakkını hükümete tanıdı. Bu dönemde bazı gazeteciler İstiklâl Mahkemesi önüne çıkartıldılar (İstanbul 1923, Ankara 1925, Elazığ 1925).

Cumhuriyet döneminin ilk basın kanunu 1931'de çıktı. I. Basın Kongresi, basın temsilcilerinin katılmasıyla 1935'te İçişleri Bakanlığında toplandı (II. Basın Kongresi 1975 yılında yapıldı). Cumhuriyet sonrasında, harf inkılabı (1928) ile gerek teknik gerek okuyucu açısından birtakım güçlükler ortaya çıktı. Bu durum karşısında hükümet, okuyucu sayısı azalan basına yardım etti.

1931 Basın Kanununu izleyen dönemde önemli dergiler yayınlandı. Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Şevket Süreyya (Aydemir), Vedat Nedim (Tör), Burhan Asaf (Belge) ve İsmail Hüsrev (Tökin) ile birlikte "Kadro" (1932)'yu, Ahmet Hamdi (Başar) "Kooperatif" (1932)'i, Halkevleri merkezi "Ülkü" (1933)'ü, Hüseyin Cahid "Fikir Hareketleri" (1933)'ni, Yaşar Nabi (Nayır) "Varlık" (1933)'i yayınladı. "Cumhuriyet" (1924), "Akşam", "Tan" (1935), "Son Posta", "Yakıt", (1928); "Ulus" adını alan "Hâkimiyet-i Millîye", "Yeni Asır" (1934) yayınlarını sürdürdüler. II. Dünya Savaşı sırasında gelişen akımların yayın organı olarak "Bozkurt" ve "Çınaraltı" yayınlandı. Savaş sonrasında "Hürriyet" (1948), "Zafer" (1949), "Yeni İstanbul" (1949), "Milliyet" (1950) çıktı.

1950'de yeni bir basın kanunu çıkarıldı. (Bu kanun bazı değişikliklerle bugün de yürürlüktedir). Amerikan halklık haber dergilerine benzer birtakım dergiler yayınlandı. Ankarada "Akis", İstanbul'da "Kim" gibi.

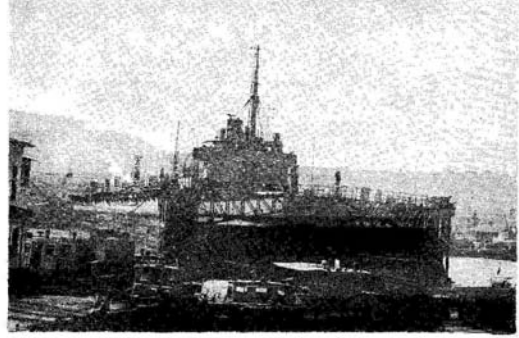
1960 sonrası resmî ilânların dağıtımını düzenlemek üzere Basın İlân Kurumu kuruldu (1961). "Hür Vatan" (1960), "Tercüman" (1961), "Günaydın" (1968), "Bulvar" (1982), "Güneş" (1982) yayınlandı.

Türkiye'de bugün ülke düzeyinde dağıtımı yapılan "Hürriyet", "Günaydın", "Tercüman", "Milliyet", "Cumhuriyet" ve "Güneş" gazetelerinin günlük toplam satışları 2-2,5 milyon dolayındadır. (K. Alemdar)

TÜRK COĞRAFYA KURUMU, Türkiye'de coğrafyanın ve ilgili yer ve insan bilimlerinin gelişmesine, Türkiye coğrafyasının bilimsel metotlarla incelenmesine çalışmak üzere 1942'de kurulmuş, kamu yararına çalışan bir dernek. 1941 haziranında Millî Eğitim Bakanlığının girişimiyle, üniversitelerle orta dereceli eğitim kuruluşları ve ilgili devlet daireleri temsilcilerinden oluşan, müfredat programı, coğrafya terimleri, yer adları, okul kitabı ve Türkiye coğrafyasının ana çizgilerinde yerlerin adlandırılması konularını tartışmak üzere toplanan Birinci Coğrafya Kongresi, 21 haziran 1941'de yaptığı son toplantısında bir coğrafya derneği ile yayın organı bir derginin kurulması dileğinde bulunmuştur. 12 mart 1942'de 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu'na uygun olarak merkezi Ankara'da olmak üzere T. C. K. kurulmuş ve Bakanlar Kurulu kararıyla "umumî menfaatlere hâdim cemiyetler"den sayılmıştır. Millî Eğitim Bakanlığınca Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinde kendisine tahsis edilen yerde çalışmalara başlayan kurum, ilk olarak 1943'te "Türk Coğrafya Dergisi"ni yayınlamaya başlamış, Millî Eğitim Bakanlığının gezili coğrafya kurslarıyla birlikte ve ayrı olarak bilimsel toplantılar düzenlemiştir. Türkiye coğrafyasıyla ilgili konularda çalışan bilim adamlarıyla meslektaşları, kongre ve meslek haftası toplantılarında bir araya getirerek Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde bilimsel geziler ve tartışmalı konferanslar tertiplemiş ve bunların çoğunu dergilerde ve ayrı kitaplarda yayınlamıştır. (C. R. Gürsoy)

TÜRK DEKORATİF VE ENDÜSTRİ SANATLARI :
bk. DEKORATİF SANATLAR.

TÜRK DENİZ KUVVETLERİNİ GÜÇLENDİRME VAKFI, Türk deniz kuvvetlerini güçlü kılmak ve Türk denizciliğini geliştirmek amacıyla kurulmuş kurum. 19 temmuz 1909'da kurulan Donanma-yı Hümayun Muavenet-i Milliye Cemiyeti yerine 11 şubat 1965'te yeniden kurulan

TÜRK DENİZ KUVVETLERİNİ GÜÇLENDİRME VAKFI: Yüzer havuz (Bu havuz Türk Deniz Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfınca alınarak Deniz Kuvvetlerine verilmiştir)

Donanma Cemiyeti, 6 şubat 1972'de yaptığı büyük genel kurulunda aldığı bir kararla Türk Donanma Vakfının adı ekim 1981'de T. D. K. G. V.'na dönüşmüştür. Türk Donanma Vakfının kuruluşunu ve çalışma gruplarını tespit eden vakıf senedinin 1. maddesinde ve vakıf yönetmeliğinin 2. maddesinde açıklandığı gibi, temel amacı, Türk deniz kuvvetlerinin güçlendirilmesi konusunda Türk ulusunun maddî ve manevî desteğini sağlamaktır. Bu amaç çerçevesinde :

a. Türk deniz kuvvetlerinin ihtiyacı olan gemi, silâh, makine, teçhizat ve aksamın satın alınmasına, inşa veya imal ettirilmesine yardımcı olur ve malî imkânlar sağlar. b. Millî deniz harp sanayiimizin kurulmasına yardımcı olur ve bu sanayi ile ilgili her türlü kuruluş ve faaliyetleri destekler ve gelişmelerine imkân sağlar. c. Denizciliğin yurt kalkınmasında ve savunmasındaki önemini yurt çapında anlatır, deniz ve denizcilik sevgisini aşılar. d. Deniz harp tarihi araştırmalarına yardımcı olur. e. Denizci gençlik teşkilâtı ve benzeri teşekküllerin kurulmasına yardım ve öncülük eder, imkânları elverdiği ölçüde bizzat kurar. f. Denizcilğe ait yayın yapar, yerli ve yabancı yayınları izler.

T. D. K. G. V.'nin yönetimi ve yönetim organları :

1. Genel kurul, iki yılda bir toplanır, üyeleri ve görevleri vakfiye senedinde ve yönetmelikte belirlenmiştir. Vakfın bütçe, kadro, bilanço, yönetim ve denetim kurullarını aklama v.b. konularda genel kurul yetkili kılınmıştır.

Genel başkan ve genel yönetim kurulu tabii başkanı ile genel yönetim kurulu başkanı, Türk Deniz Kuv-

TÜRK DENİZ KUVVETLERİNİ GÜÇLENDİRME VAKFI: "Kocatepe" muhribi (Onarım ve bakım giderleri Türk Deniz Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfınca karşılanmıştır)